

DAMIR KARAKAŠ

POTOP

ROMAN

L O M

BEOGRAD / MMXXIV

© Damir Karakaš, 2023

urednik izdanja
Flavio Rigonat

Prepoznao sam jedan cvijet, jedan žuti maslačak.
Bio je to jedan mali, žuti maslačak.

- Wolfgang Borchert

Vjetar puše; vlati trave pjevaju; sve nam je sada predaleko: svaka misao; i neka ptica na grani pjeva, pokušavam se sjetiti imena te ptice: gledam Hanu; uši joj vire iz kose, najljepše klempave uši na svijetu.

Onda čujemo vlak; psi laju, ali više se glasaju vjetrom nego lajanjem. Hana se odjene, popravi u nekoliko povezanih pokreta suknu, ja navučem hlače: Bože, kako sam mršav, kosti mi svijetle kroz kožu. Hana se okrene, gleda za vlakom pa pita nekim glasom koji kao da dolazi iz prošlosti, kamo voze ove nesretne ljude? To ugljen prevoze, kažem, a planina mi zatvori pogled.

Jače stegnem remen, uzmem je za ruku, zatim krenemo dublje u šumu: hodamo mimo vitkih stabala crne smreke: zaobiđemo hrastovo drvo puno kliktavih ptica; cijela šuma izgleda mi kao jedno veliko gnijezdo; oko nas prepliću se šareni leptiri, a po kitnjastu repu plamene vjeverice otkrivamo smjer divljeg vjetra.

Još neko vrijeme gazimo po staru lišću, meku kamenju obraslu spužvastom mahovinom, i onomu šiljastom koje nam

određuje ritam koraka; vidjeli smo i zmiju u klupku i njezine pjegave obraze, kao umnožene oči. I sjenu kukca sa šest nogu, a kroz rožnato lišće neku potuljenu životinjicu, tako crvenu kao da joj je upravo oderana koža. Malo poslije, kroz krug svjetla zakoračimo pod nadsvođeno granje kao u neki samo naš tajni prolaz. I gdje god pogledam, čini mi se da nas višeruko drveće zove, priđite bliže, da je to pravi put.

* * *

Savijem prema sebi granu, pilim nožićem: kad od nje odrežem dva komada – jedan kraći, drugi duži – s obaju ogulim koru tako da na dodir postanu još glađima: Hana iz trave otkida maslačke; puše i otpušta vunaste padobrančice: to mi letimo.

Počeo sam odmjerenim pokretima – a imao sam nekog iskustva jer sam kao dječak, čuvajući stoku po šumi, rezbario pse, mačke, vukove – djeljati jedan pa drugi komad: na sredini dužeg, vrškom sječiva izdubim rupicu u koju uglavim kraći dio. Ustanem i ponosno pokažem Hani križić; ona priđe, pogleda ga velikim tamnim očima pa tiho kaže, više joj se pomiču oči nego usne, ti misliš da će mi to pomoći? Kimnem, pokušavajući svojim riječima dodati mističan prizvuk, mora pomoći, to je sveto drvo.

Zagrlio sam je nježno oko vrata pa smo sporo koračali duž pruge; ona mene čvrsto stegne oko pasa. Prošli smo niz ogo-
ljelo brdašce, nalik nasipu, ali nije to bio nasip jer nigdje ni-
je bilo rijeke, a za nama se glasno kotrljalo kamenje. Zaustavili
smo se pored stupova načičkanih porculanskim izolatorima
i zagrljeni osluškivali kako od šume pripitomljen vjetar svira
na žicama dalekovoda: svaka žica ima svoj zvuk; Hana me
jače zagrli i uz tu melodiju mrmlja neku svoju pjesmu; kad
sam je mislio pitati koja je to pjesma – upravo smo tijesno
zagrljeni preskočili muljavu lokvicu kiše i skoro pali, a ona
se na to nasmiješi i prestane pjevušiti pa je više nisam ni
pitao.

Blizu je željeznička stanica, nekoliko starih prizemnih kuća
sklepanih od dasaka i pokrivenih zelenim krovovima. Jednoj,
najvećoj, s blagajnom i čekaonicom, pridodana je travnata
zaravan s dotrajalom drvenom klupom i drveni nužnik sa
svjetlarnikom u obliku srca. Uz prugu teče oplićao potočić;
u njega je gurnut zahrđali odbojnik lokomotive pa mi se či-
nilo da će neki drugi vlak svakog trena izroniti iz toga lije-
nog potočića.

Žena u plavoj kuti pruži dvije karte kroz otvor u staklu: čim
ih spusti, uzme novac, vrati kusur, pa se nastavi mačevati
pletaćim iglama; onda odnekud pristignu dvije pogurene
prilike s trokutima bijelih marama na leđima: u rukama im
pletene košare iz kojih vire boce mlijeka začepljene novin-
skim papirom; za njima dođe starac, izvuče češalj pa ga sta-

ne provlačiti kroz sijedu kosu; sjeo je do tih dviju starica na klupu punu đaćkih rezbarija.

Mi smo sjeli podalje od njih, na dio zidića od nejednaka kamenja; izvučem iz džepa križić, rastavim ga: pomislim, da barem imam malo brusnoga papira. Hana skoči, a pogled joj se odvoji od lica; zmija s preobiljem šara izvijuga, kao isprekidana crta, iz zidića na kojem smo sjedili i sakrije se u obližnju hrpu kamenja. Onaj starac s češljem dovikne, što je bilo!? Zmija, kažem. Di je, živne on, spremi češalj u stražnji džep i počne sukati rukave. Pljunem u travu i poviknem: Pazite! On kaže, meni zmije ne mogu ništa. Dođe do one kamene gomile, zavuče unutra ruku, je li to bila njegova kretnja ili glas; izvuče brzo zmiju, zgnječi joj petom glavu, odbaci je u nazubljene koprive i mirno reče: Zmija, ljudi moji, to je Đavo! Vрати se na klupu, uzvine u znak pobjede prstima obje obrve: gledam Hanu, njezine oči koje još uvijek lebde u nevjerici, jel vidiš kako se to radi, kažem joj.

Ona ispruži noge i petama izuje cipele pa ih lijevo-desno, vješto, pomiče nogom; misli su nam skrivene u šutnji; mislim na to kad će napokon taj vlak samo da ne mislim na svoje dijete; udaljujem se stalno od tih misli; za to mi treba konjska izdržljivost; gledam u onaj češalj pa se sjećam kako se moj djed češljao i promatrao na okruglu ogledalcu petrolejske lampe; slike mi se uvlače u oči; sve to pamtim očima; gledam u žuti kukuruz, on zrije, ja ga čujem; vlak mi brza samo u mislima.

Pričaj mi nešto o svojoj ženi, reče odjednom Hana i natakne na nogu jednu cipelu. Što? prelazim sječivom po hrptu dužeg dijela križića, krijući pred njom misli: razmijenimo kratak pogled. Bilo što, kaže ona. Osmjehnem se, da mi riječi imaju blaži prizvuk, i nagnem se naprijed da bih bolje čuo vlak koji i dalje nikako nije dolazio, ali sam ga mogao zamisliti; bijes podrhtava u željeznim kotačima. A jesmo rekli da nećemo o tome? Onda smo ga napokon čuli – prignječena zemlja počela je tutnjati – ali on, praćen posljednjom svjetlošću dana, nikako da se dokotrlja u stanicu.

* * *

Crni brojevi na bijeloj podlozi; po zidovima telefonske govornice prašina, iza toga nema ničega; sve oko mene stisnulo se u moje disanje: jagodicama prstiju i dalje pritišćem brojeve – zapleten sam u brojeve; osluškujem zvukove: nitko se ne javlja; zovem još tri-četiri puta, opet se nitko ne javlja. Spustim glasno slušalicu, žena na šalteru me gleda; kroza staklo njezine ledenoplave oči izgledaju još strašnije; tako zamišljam one žene u logorima što su davile židovsku djecu: bez bola, ali, pretjerujem, sutra će me zbog te misli biti stid.

Sluđen sam izišao, doći će smirenje, samo treba izdržati; lunjao bez cilja, zaustavljao se, čuo u prolazu šum pare u automatu za kavu, gledao grafite, jedan je bio o Bogu; dizao pogled

prema starim zgradama ukrašenim lubanjama, kao nekim znamenjem smrti.

Potom uđoh, tjeran vjetrom u leđa, u još jednu, mračniju ulicu, zaklonjenu balkonima punim crvenog požara cvijeća; pored sebe ugledam divovski plakat: tajanstveni mladić, gledan s leđa, penje se po jaku vjetru brdskom stazom; ako nastavi, strovalit će se u provaliju; ovu sliku poznajem još iz studentskog doba otkad sam iz knjižnice u Ulici socijalističke revolucije posudio knjigu tvrdih korica i nikada je više nisam vratio; tada sam prvi put ugledao akvarele Karla Sirovyja; vrata na galeriji pritvorena su: dlanom ih lagano odgurnem, osvrćem se: uska duga prostorija, na zidovima vise slabo vidljive slike; još nisam uočio nikoga.

Odjednom se, kao nevidljivom rukom, vrata galerije zatvoriše pa mi se na tren učini da sam opkoljen unutar četiri zida; netko me osvjetljava; onda se začu i ženski glas: Slobodno pogledajte; kimnem i počnem razgledavati – kako je u onoj knjizi pisalo – slike za sanjanje.

* * *

Sanjam: Karl Sirovy i ja sjedimo kod tete Dare na Montparnasseu; konobarica – cura iz galerije; nas dvojica zabijeni iza stola u kutu. Sjedimo na stolicama bez naslona, oslo-njeni o nadimljeni zid: pijemo pivo iz vinskih čaša; pivo je

tako gusto, čini se, sraslo s čašama; kad ne pije, Karl na koljenima drži Böcklinovu umjetničku mapu koju je upravo kupio pored Notre-Dame; u drugom, svjetlijem kutu, na stolici kao što su naše, ispod gole žarulje, leži stari gramofon s lijevkom cvijetom, iz njega se čuje reska ruska pjesma, a nekoliko pijanih oficira sa zlatnim gajtanima o boku – ne znam kojoj vojsci pripadaju, čini mi se onima bijelima iz Rusije – stalno iznova plešu, skaču iz čučnja, potičući gramofon pljeskanjem; kod šanka se svađaju i zalijevaju vinom dvije jedre dame u jednakim balonerima, kao u ribljim mjehurima.

Tada u gostionicu s crnim gavranom na ramenu bane moja žena: u ruci joj sjajan, dug i tanak mač: priđe, zavrti se da dobije što veći zamah i jednostavno me probode; izvuče mač i ode, iz mene šiklja zadihana krv; sa zida mi se cijedi sjena; možda sam već mrtav. Onda mi se ona konobarica, sad iskljuvanih očiju, približi (pomislih, smrt mi je ipak odgođena) pa mi plačnim glasom kaže, šta ću ja sad kad sam slijepa, a ti mrtav.

Probudio sam se, sav moker, mislim da sam u snu i nešto vi-knuo, onda pored sebe ugledam Hanu; spava na boku, s rukama uvučenim ispod jastuka: približim joj se, nježno je zagrlim, osjećam njezino toplo tijelo na svojim mršavim preponama.

Iznenada, počne vikati: vrištati; čvrsto je grlim, šapćem, to je samo san; kad smo ustali, držim joj ruku u svojoj, pitam

što je tako ružno sanjala: ona glasno i plitko diše, kao da će onaj san opet nadoći. Prešuti mi odgovor, učini neki pokret očima, bolje me ne pitaj, pa je više, skupljajući u ustima žilavu pljuvačku, i ne mislim ispitivati; računam, nešto toliko gadno što i ne zaslužuje da se ispriča na svjetlu ovog dana.

Molim te, otvori prozor, kaže ona, jezikom jedva odgurujući riječi, jako je zagušljivo. Otvorio sam ga, vani je padala kiša; nisam je čuo, ali sam je vidio; koso je padala: je li i ovo san.

Iduće tri noći zaredom – koliko je u četvrtastoj rupi (kako sam zvao ovu unajmljenu mansardu s jastukom bez jastučnice) spavala – svaki bi se put budila s krikovima; čak je i gazdarica prigovorila kad sam izlazio: Molim vas, može li malo tiše. Jedne noći dvaput se tako budila, sva u znoju, raskuštrane kose, mahala, lamatala oko sebe, stalno iznova, pa sam bio primoran čvrsto je hvatati za ruke i obgrliti, svoj-ski priklještit jer me je nekoliko puta odalamila po licu.

Jutro poslije, nakon oklijevanja, skrivajući po pukotinama zida poglede, napokon mi prizna da joj u san dolazi uvijek isti, nepoznati muškarac; već je zbog toga bila na psihijatriji, pila razne tablete, tražila žene iz novinskih oglasa koje skidaju uroke; svaki put, kaže i počinje se tresti, on kreće s velikim blistavim nožem i kad zamahne – dodaje s bespomoćnim uzdahom kao da opisuje upravo izgublenu bitku – ja ga ne mogu zaustaviti; zapamtila mu je lice, a najviše oči, kaže, to su oči đavola.

Ležimo na krevetu, pritajeni; na noćnom ormariću, u staklenoj čaši, svijetli umirena voda; u hodniku zuji muha. Zagrlim Hanu, onda joj prstima dugo mazim kosu. Spavaš? pitam je, skrivajući napetost u glasu. Ne, šapne, kao iz daljine. Ako ne zaspiš, kažem, nećemo ni saznati hoće li ovaj križić djelovati.

Šutjeli smo, ona je šapnula s viškom uzdaha: Ti stvarno misliš da će mi taj križić pomoći. Mora, rekao sam, a slike iz djetinjstva dolaze mi krivim redosljedom, to je pomoglo mom djedu, kažem, njega su u snu napadale neke žene, šapćem, bojeći se vlastita glasa. Čupale su ga za kosu, tukle mu glavom o stranice kreveta; udahnem, hoću pomaknuti ruku, a pomaknem nogu: Tad je on pod jastuk stavio križić od tiso-vine, to mu je jedan pop rekao, i odjednom je prestalo.

Hana, možda i zbog ove moje priče, u kojoj su tragovi božanskog prisustva, barem mislim da jesu, polako zaspi, ja nikako ne mogu; sve oko mene izgleda mi sivo, nejasno, kao neka snimka u negativu; u jednom trenutku osjetim kako su mi se od napetosti zubi stegnuli; škripe u ušima: ležim i kroz prozor promatram crni mrak, zastrašujući u svojoj nepomičnosti.

Onda, ne znam više jesam li budan ili spavam, bilo je prije svitanja – Hana opet počne vrištati: legnem na nju, ona se baca po krevetu: stane, a dvije ptice na njezinoj majici i dalje preplašeno lete; zatim se sruši natrag na krevet i reče pra-

zna pogleda, uperena u žutu i znojnu lamperiju: Ja ne mogu više!

Sjedim na rubu stolice; izvučem ispod jastuka križić; Hana polako sjedne na krevet, skrivena iza prljava krila prozora, i s naporom u glasu kaže: Možda je bolje da zauvijek odeš. U strahu od nove noći, dlanovima počne snažno gnječiti sljepoočnice; uzdah joj pokrene plač. Bilo bi najbolje da pobjegneš od mene, plakala je sva skupljena i tresla se u ramenima. Hoću, pokušam se nasmiješiti, ali kad njega riješimo.

Pogledao sam joj iza ramena u oči: bijele, začarane, kao da u njima više nema zjenica. Hoćeš da skuham kavu? Ne mogu, briše dlanom suze. Hoćeš vode? pitam. Ne mogu ništa, kaže.

Legnem na krevet, ostavim na ormariću križić, ona se odjene spotičući se o vlastite noge i kaže ugašena glasa – kao da je to nešto sasvim razumljivo: Ja ću se ubiti. Nećeš! viknem, nekim tuđim glasom, mnogo odlučnijim od svojega, hodam po sobi, skraćujem korake. Zagrlim je; ona me sva iznurena stišće i plače: poljupci su joj mokri od suza.

Vani je upravo svanulo, a jedan oblak bio je više nalik suncu nego oblaku; gledam preko nje kroz prozor; sunce osvjetljava dugme čovjeka koji vani čeka autobus; jasno vidim to treće po redu dugme.

Onda sam joj, kao da je to nešto što samo nas dvoje možemo razumjeti, tiho na uho rekao, a prije toga sam je u to uho

nježno poljubio, da bismo nas dvoje mogli nekamo otputovati. Kamo? pogledala me je izbliza. Na more, dodao sam, s tonom u glasu kao da se ta misao u meni dugo rađala. Bilo kamo, samo da ima mora, rekao sam i dalje hineći opuštenost, zatim slegnuo ramenima.

Ona je nakon nekoliko sekundi tišine duboko udahnula; pogledala me je kao da ne vjeruje da sam još uvijek tu; niti sline drhte joj u ustima. Da, to bi bilo divno, rekla je, poljubila me u usta, jače mi se privinula na prsa; meni se tad učini da nas dvoje imamo jedno, zajedničko srce.

Kad je otišla, jedem; čistim od mrvica bockavu plahtu; uzmem križić: uguram ga u praznu ladicu. Odem do prozora, izabirem pogled, ali ništa zanimljivo ne vidim; osluškujem negdje u blizini pijukanje tek izleglih pilića: po pločniku nečije zvonke potpetice; žena u slamnatu šeširu trapavo nabada prema automobilu; stane i pozdravi rukom staricu koja na balkonu pomakne stolicu sa žutom, duguljastom mačkom. Vрати se što prije, dovikne starica. Hoću, kaže žena u šeširu. Pomislih: možda bi me mogla odvesti do grada, ali ona brzo pokrene svoj automobil i odgrmi niza cestu, okruženu naoštrenim plotovima, kao da smo na selu.

Hodam uz rub kuće; nečujnim koracima odvraćam pažnju sa sebe, da me gazdarica ne uoči; nekoliko joj dana dugujem kiriju: preskočim lokvice kiše, sjednem na gradski autobus pa na tramvaj, pazeći se kontrole: dok se vozim, mislim opet

na onaj jalovi križić, pa jezikom brojim sebi zube kao boksač nakon izgubljena meča.

Otiđem do pošte, biram kabinu i broj, nestrpljivo čekam: opet mi se nitko ne javlja. Ponovno dvaput biram iste brojeve, telefon zvoni, preko svake mjere, ali nitko ne diže slušalicu. Jače stisnem slušalicu i uz tresak je nabijem natrag, tako da me žena na šalteru prostrijeli pogledom: kad sam je opet pogledao, slegnem ramenima, polako iziđem na popodnevnu pripeku.

U nekom beznađu, kružim gradom, noge idu same: ušetam u antikvarijat i okružen knjigama, među drvenim policama od poda do stropa, prebirem prstima po njima, izvlačim ih i vraćam natrag: u kutu pronađem knjigu Wolfganga Borcherta, pogledam u prodavačicu koja čita novine pa knjigu neprimjetno sakrijem, kažem doviđenja i iziđem.

Vani sam knjigu izvukao ispod majice i prebacio u stražnji džep hlača. Još malo hodam, dokoličarim, lice mi je u nekom izlogu cipela trostruko, svaki me par očiju gleda drukčije, prošetam se, sretnem nekoć dobru znanicu, bila je prijateljica jedne moje bivše cure koja mi je, kad smo prekinuli, rekla da jedino što na meni vrijedi jesu moje uši. Šta ima? pitam je; ispod rastafarijanske kape skupila je crvenu kosu; više sam je se pogledom prisjećao nego što sam je tog trena gledao. Ona pokaza rukom na staru, velebnu zgradu glazbene škole i reče: Sin mi svira klarinet pa ga čekam. Kimnem i smišljam što ću

je dalje pitati jer mi se čini da sada ne mogu tek tako otići, ali ona nastavi: Čula sam da živiš u Parizu. Tako kažu, rekoh. Do nas dotrči rudlavi dječak, živahnih plavih očiju, a za njim još jedan, plavokosi. Viđaš li Đanu? pitam je. Ne, odgovori, dugo se nismo vidjele.

Pozdravio sam ih sve troje i krenuo natrag prema središnjem trgu, stao se uspinjati: kad me je s vrata galerije spazila, Hana mi priđe pa me zagrla. Mislila sam da više nećeš doći, kaže i počne me grozničavo ljubiti. Pa rekli smo da idemo na more, šapnem. A ti si to ozbiljno mislio, jeca. Najozbiljnije, rekoh, s rukom ovijenom oko njezina struka. Opet me zagrla i prošapće: Molim te, jako me zagrla. Usne su joj hladne, dah leden: tako sam je od straha snažno zagrla da je jauknula i počela se smijati i plakati.

Uđe neki čovjek sa žutim naočalama i visokim čelom sjajnim od znoja, pa sam iza njega mahnuo Hani i rekao joj da ću doći za pola sata. Spustim se opet stubama do trga, pored pokunjena drveća koje me oponaša, otiđem do pošte: za šalterom sjedi neka druga žena, lica nepomična poput maske. Koja kabina je slobodna? pitam. Kabina broj pet, kaže.

Zakoračim u znojnu tišinu. Podignem slušalicu, biram brojeve, čekam. Allo, rekla je najzad. C'est moi (Ja sam), rekao sam, premjestio težinu s jedne noge na drugu, povezan sa svim mogućim zvukovima. Salut, rekla je. Elle est où, la petite? (Je li mala tu ?), pitam je; srce mi jače kuca. Elle joue.

(Igra se.) Tu me la passes au téléphone un peu? (Daj mi je malo.) Elle est dehors. (Vani je.) Appelle-la. (Pozovi je.) Laisse-la jouer (Neka se igra), rekla je, jezikom punim otrova. Passe-moi mon enfant au téléphone! (Daj mi na telefon moje dijete), povisio sam glas. Sois poli je t'en prie (Molim te budi pristojan), rekla je. Passe-moi la petite! (Daj mi dijete!). Kurvo! vičem u sebi da me nitko ne čuje. Daj mi dijete!, viknuo sam. Ona spusti slušalicu.

Uglačana kamena stuba; sunce mi suzi pogled; povučem se dva koraka unatrag; na idućoj nađem malo hladovine. Promatram na nepomičnu ljetnom zraku ljude kako se vuku; tramvaji klize, ljudska lica presječena prozorima, kolona djece iz vrtića, nose balone, lebde na tim raznobojnim balonima, kao neki događaji koji se još nisu ni zbili; pomičem znojne prste u cipelama: vidim i bijela drvenog konjića odbaćena pored kante za smeće, kuglof s grožđicama u nečijim brzim rukama, dječja kolica koja idu sama. Osuđen na uspomene, počnem misliti na svoje dijete, na onaj trenutak kad sam otišao; vjerojatno zauvijek.

Dijete je stajalo na prozoru, između zemlje i neba ničeg nije bilo osim toga jednostavnog prozora, ja sam odlazio, ona je, uokvirena u prozor, mislila da odlazim u dućan, okrenuo sam se, a nisam se trebao okrenuti, trebao sam znati da će biti na tom prozoru, i onda mi je mahnula, barem se meni tako učinilo: mahnulo sam i ja, a nešto se u meni pokrenulo,